

Govor Visokog predstavnika, Wolfganga Petritscha, clanovima "Kruga 99"

U uvodniku jednog britanskog dnevnog lista, napisan pod nazivom "Pasos za vlastito unistenje", objavljeno je negodovanje pokusaja Brisela da uvede "Euro" pasos koji je protumacen kao "atak na identitet nacije". U uvodniku se dalje navodi da su gradjani Velike Britanije vec izgubili svoje hiljadugodisnje pravo na funtu i uncu i da su "prisiljeni" da od sada mjerena vrse u kilogramima i gramima. Sve ce se, prema ovom listu, završiti tako sto ce Brisel na kraju preuzeti kontrolu nad britanskim oruzanim snagama. Objavljeno je i krace pismo koje ce se iz novina isjeci, potpisati i faksom uputiti Ministarstvu vanjskih poslova Velike Britanije, u kojem ce stajati: "Zelim protestirati protiv plana Evropske unije da iz nasih pasosa izbacim kraljevski grb."

Debata o pasosima je prema mom misljenju poznata svima. Sada bih pomenuo ime karikaturiste Dnevnog avaza, Dzoke Ninkovica. Karikature nam ponekad bolje pokazuju osjecanja i bolje ukazuju na sustinu stvari nego mnogi pisani tekstovi. Gospodin Ninkovic je nedavno nacrtao karikaturu koja prikazuje sjednicu Parlamentarne skupštine BiH na kojoj njen predsjedavajući kaze: "Sve vas koji ste protiv Zakona o putnim ispravama, molim da podignite ruku". I, odjednom, vidi se bezbroj ruku sa podignuta tri prsta.

Da li se komentatori britanskog lista, kada pisu u odbranu pasosa i engleskih kobasicu od zakonodavaca Evropske komisije, puno razlikuju od Narodne supštine Republike Srpske po pitanju pasosa? Ili, od hrvatskih policajaca koji insistiraju na epoleti "Herceg-Bosne"? Ili pak od bosnjackih duznosnika koji insistiraju da bosnjacka djeca koja su se vratila u istocne dijelove RS-a pohadjavaju skolu u Federaciji do koje bi putovala organizovanim autobusnim prijevozom. Sasvim jasan odgovor je: "Ne". Svi smo mi zrtva instinktivnih nacionalistickih odgovora.

Danas sam zelio zapoceti govor sa pasosima jer su uz to pitanje usko vezana dva goruca pitanja sa kojima se svi mi suocavamo – i stanovništvo Bosne i Hercegovine i samoprovani 'dobrociniteljski reformatori' iz medjunarodne zajednice.

Prije svega, oni pokrecu pitanje nacionalnog identiteta. Kako se ovo pitanje moze rjesiti na zadovoljavajuci nacin odmah nakon krvavog rata, a u ime raznih nacionalnih identiteta?

Drugo, dovode u pitanje prava na osnovu kojih medjunarodna zajednica moze koristiti svoja ovlastenja u Bosni i Hercegovini. Nestrljiv od cekanja da bosansko-hercegovacki Parlament usvoji Zakon o putnim ispravama, krajem septembra sam taj Zakon sâm proglašio. Da li je Ured Visokog predstavnika na pocetku 21. stoljeca neka vrsta duha koji je izronio iz nase zajednickie habsburske proslosti i dosao da progoni Bosnu i Hercegovinu, i mene osobno?

"Instinktivan" nacionalizam i koristenje legitimnih ovlasti u Bosni i Hercegovini su, prema mom misljenju, dva bitna pitanja sa kojima se suocavaju biraci pred predstojeće novembarske opce izbore. Medjunarodna pomoc i usredotočenost na Bosnu i Hercegovinu se blijedi. Privreda, u mnogim područjima još uvijek etnicki orientisana, je u haoticnom stanju.

Pored biraca u Hrvatskoj i Jugoslaviji, pa cak i u pokrajini Kosovo sa vecinskim albanskim stanovništvom, koji svoj glas daju umjerenim kadidatima i kraju nasilja koje je obilježilo blisku povijest, ponovna pobjeda nacionalista u Bosni i Hercegovini bi ovu potencijalno bogatu zemlju odvela u politicku i ekonomsku izolaciju.

Zaista ne mogu povjerovati da vecina gradjana u Bosni i Hercegovini prizeljkuje da ostane u zatocenistvu nationalistickih vodja koji blokiraju njihov ulazak u Evropu. Ali strah i paranoja i dalje snazno prevladavaju, i sasvim se lako eksplatisu i potpaljuju, kao sto pokazuju neki od predizbornih postera.

Hoće li se sva nasa nastojanja na koncu uopće isplatiti? Da li je ova zemlja postigla napredak u bilo kojem pogledu?

U maju 1992. godine je reporter New York Timesa intervjuisao jednog muskarca koji je ucestvovao u ubijanjima putem kojih je taj grad "ociscen" od Bosnjaka. "Normalni ljudi se pretvaraju u zvijeri. To vam je kao kad gledate Frankenstajnov film. Oni postaju monstrumi", objasnio je sagovornik reporteru. Novinar je zaključio: "Nepotiskivan gnjev je prerastao u nasilje; strah i sumnja podsticani glasinama i poluistinama prerastali su u paranoju; odmazda

se vrsi zbog snaznog sjecanja na nepravdu iz prošlosti, a i na tragedije koje će se tek dogoditi, ukoliko se etnički antagonizam ne obuzda, ne sankcionise i ne iskorijeni: to je Bosna, već sestu sedmicu zahvacena gradjanskim ratom koji sve više opasno izmice kontroli.” Ovo je pisano u maju 1992. godine sto je vjerovatno i razlog koristenja izraza “gradjanski rat”.

Osam godina nakon toga, i nakon rata koji se u medjuvremenu dogodio, predstavnik OHR-a u Zvorniku kaze da se oko 5,500 Bosnjačkih porodica vratilo u to područje. Samo se devet porodica vratilo u sam grad, ali je povratak ipak u toku jer je 50 stanova oslobođeno kako bi se u iste mogli vratiti njihovi vlasnici Bosnjaci. Skupština opštine, odnosno njeni odbornici i srpske i bosnjačke nacionalnosti, su prošlog mjeseca jednoglasno donijeli odluku da će saradjivati po potanju povratka. Otvorena je komunikacija između Vlade tuzlanskog kantona u Federaciji i Zvornika. Tuzla će do kraja ove godine utrositi oko milion KM na sanaciju puteva u područjima povratka kod Zvornika.

Prema najnovijim podacima RRTF-a, manjinski povratak je ove godine udvostručen u odnosu na 1999. godinu. Oko 30,000 registrovanih povrataka predstavlja samo mali dio ukupnog broja od nekoliko stotina hiljada izbjeglica koji još uvijek cekaju na povratak. Ali ove godine Aneks 7 Daytonskog sporazuma nije više mrtvo slovo na listi zelja međunarodne zajednice. Dosljedna implementacija imovinskih zahtjeva je Aneks 7 pretocila u stvarnost.

Ove sedmice je u Kozarci kod Prijedora otvorena prva rekonstruisana dzamija na teritoriji Republike Srpske. Otvaranju dzamije su prisustvovali vodje cetiri najveće religijske zajednice. Metropolit Dabrobosanski Nikolaj, trenutno i predsjedavajući bh. međureligijskog vijeca, nazvao je rekonstrukciju dzamije “uskršnjem citave civilizacije”.

Naslov u ovosedmicnom The Christian Science Monitoru iz Boston-a koji prati promjene u Bosni i Hercegovini, kao i kod njenih susjeda, glasi: “Balkanski nacionalizam slab”. Novinar je napisao: “Stara garda balkanskih političara, koji su koristili etničku mržnju za sticanje pristalica i krvavi rat pocetkom 90-ih, popustaju pred umjerenijim nacionalistima. Dobitak za Bosnu su promjene, čak i sve veća etnička tolerancija, koja je u ratu bila nezamisliva.”

Utisci rastu – ovdasnji ljudi samo zele normalan život. Gradjani su nacionalni interes stavili na četvrti mjesto, u nekoliko anketa koje je sproveo Nacionalni demokratski institut. Između 70 i 80 posto Bosnjaka, Srba i Hrvata su prije svega zainteresirani za posao. Nas karikaturista Dzoko Ninković je nedavno u jednoj od svojih karikatura docarao grupu mrzvoljnih, siromasnih ljudi kako posmatraju predstavnike tri glavne nacionalističke stranke Bosnjaka, Srba i Hrvata kako masu zastavama i marsiraju. Jedan od posmatrača je prokomentarisao: “Svi smo sada isti-gladni, siromasni i prevareni”.

Tempo promjena je za bosanske gradjane i strance i dalje frustrirajući, i za jedne i za druge. Ali ludilo koje blijeđi u mjestima poput Zvornika i netaknuta dzamija preko Drine u Jugoslaviji su razlog zbog kojeg silno vjerujem u kontinuiran angazman međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini.

Ali nas kontinuiran angazman ce itekako ovisiti o nacinu naseg pristupa problemima koje sam vec pomenuo: nacionalni identitet i legitimitet rada međunarodne zajednice.

Bila bi velika greska potcenjivati efekat starih metoda kojim nacionalističke vodje podsticaju razne vidove instinktivnog nacionalizma.

1946. godine jedan radnik organizacije UNRRA u Sarajevu, preteče UNHCR-a, je zapisao da je nacionalizam u Bosni stvar prošlosti. “Sve sto je mlado razmisla na ispravan nacin...sada nam je nebitno da li je neko musliman, katolik, pravoslavac. Ovo je sada bratstvo i jedinstvo.”

Iste te godine je Ivo Andrić zapisao: “U svakoj mogućoj prilici cete cuti: VOLITE SVOGA BRATA, IAKO JE ON DRUGE VJEROISPOVIJESTI..Ali je od pamтивјекa bilo puno patvorene naklonosti. Pod plastom ovih maksima drijemali su stari instinkti i Kainovi planovi.”

Kojim putem hodi Bosna i Hercegovina? Hoće li to biti istinski tolerantno drustvo koje će se temeljiti na pravima gradjana umjesto na umjetnoj sreći “bratstva i jedinstva”? Ili će to biti povratak u ubilacka Kainova vremena?

Ja sam oprezan optimista kao što je i karikaturista Ninković koji je u još jednoj od svojih brojnih karikatura dosjetljivo prikazao slijedeću situaciju. Prvi od tri natpisa, “juče” odnosi se na sve tri strane u ratu; drugi “danas” odnosi se na tri grupe na okupu koje sumnjicavo gledaju jedni u druge; treći “utra” odnosi se na sve tri grupe,

ovog puta medjusobno izmijesane, i svi razgovaraju i setaju svoje pse, dok jedan od njih uzvikuje: "Pa ovo je nocna mora-sve je kao sto je i bilo!"

Ali veliki dio debate se jos uvijek vodi nacionalistickim jezikom. Makar i jednim pogledom na bilo koji od izbornih plakata vidi se da se nacionalisticke stranke osjecaju najsigurnije kada mame laku, automatsku reakciju biraca.

Dzoko Ninkovic je ove sedmice imao nesto da kaze na temu izbornih slogana putem svoje karikature na kojoj je prikazao obicne gradjane iz BiH kako se dave. Medju njima, na jednom camcu su hrvatski duznosnici koji nose plakat na kojem pise "Opredjeljenje ili potpoljenje". Na drugom camcu su bosnjacki zvanicnici sa plakatom na kojem je poruka "Nadglasajte" prekrivena a tekst ispod glasi: "Glasajmo za korupciju i lazi"; zvanicnici na srpskom camcu drze slogan: "Zivot damo, entitet ne damo".

Ono sto mi prvo pada na pamet je da apeliram na gradjane Bosne i Hercegovine istim onim rjecima koje je izgovorio Franklin Delano Roosevelt u svom obracanju putem radija Amerikancima obuzetim osjecanjem deprimiranosti 1933. godine: ".....jedina stvar koje se trebamo bojati je sâm strah".

Paranoja i nationalistickie podjele jedino vode ka absurdnim drzavicama koje ne mogu funkcionirati na svjetskom trzistu. Moze doci do odredjene radoznalosti i negodovanja zbog kraljevskog grba na britanskom pasosu, kao i do zdrave sumnje u pogledu eurokrata sa sjedistem u Briselu. Ali nijedan britanski drzavljanin ne zeli da njegovu zemlju zaobidje ekonomска prednost trzisne ekonomije. Sudovi na evropskom nivou su takodje snazan jamac postivanju ljudskih prava u Britaniji, kao sto bi sud na nivou drzave bio za sve gradjane u Bosni.

Upravo ce se integracija u Bosni i Hercegovini najbrze odvijati u oblasti privrede. Upravo ta oblast, zajedno sa problematikom povratka, ostaje i dalje moj prioritet. Ljude interesuje posao, a ne pismo ili grb na pasosu. Najsigurniji i najbrzi nacin implementacije Daytonskog sporazuma jeste apel na vlastiti interes gradjana-na primjer, jeftinije telefonske usluge.

Oblikovanje bosansko-hercegovacke telekomunikacijske infrastrukture na etnickom principu nije obezbijedilo bolje, modernije i jeftinije usluge. Bosanci placaju koristenje telefonskih usluga po jednoj od najskupljih tarifa u Evropi. Pitam se kuda odlazi sav taj novac.

Ovog mjeseca nadam se da ce se izdati licence za mobilnu telefoniju u cijeloj drzavi. Tri postojece operatora ce se morati medjusobno natjecati u oba entiteta i siguran sam da ce u odluci korisnika mobilne telefonije ipak presudna biti cijena, a ne prepostavljena etnicka pripadnost kompanije. Isto vazi i za ostale komunalne usluge.

Ova "funkcionalna integracija" je povezala naizgled nepomirljive postratne neprijatelje u evropsku zajednicu uglja i celika, koju je, vrlo interesantno, nadgledao Visoki autoritet koji je pet desetljece nakon toga utro put zajednickoj valuti. Njemacke i francuske trupe koje su bile neprijatelji stoljecima, danas cine jezgro Eurokorpusa.

A sta je sa bh. "Visokim autoritetom" pet godina nakon potpisivanja Daytonskog sporazuma? Da li je tu Visoki predstavnik od pomoci? Ili je pak prepreka koja smeta? Da li ovlasti Visokog predstavnika predstavljaju izrugivanje cjelokupnom izbornom procesu na prvom mjestu? Kada zakoni poput Zakona o putnim ispravama mogu biti nametnuti kada god to on zeli.

Proslog mjeseca je u Ljiljanu objavljen clanak, kojeg je napisao samo-proglaseni intelektualac, poprilično ostrog tona u kojem je izmedju ostalog optuzen i OHR zbog svog ponasanja kao Centralni komitet komunistickie partie modernog doba koji ima za cilj da primora Bosnjake da napuste Bosnu. Ideja da je medjunarodna zajednica na neki nacin upravo izabrala Bosnjake je apsurdna. Ali optuzba da OHR ne odgovara pred bosanskim gradjanim i da ima "Olimpijske ovlasti" je vec ozbiljna stvar.

Prvo, vlada jaka percepcija da se smjene sa duznosti i odluke nikad ne odnose na glavne aktere. Na jednoj od karikatura Dzoke Ninkovica prikazan je zvanicnik OHR-a sa neumoljivim izrazom lica, s ribicom u ruci, kako kaze: "Ona je kriva za sve". Ured OHR-ovog kapaciteta jednostavno nije u stanju da "vodi" zemlju kolika je Bosna i Hercegovina. Zadatak rukovodjenja ovom zemljom je u rukama bosanskih gradjana, a ne mog Ureda.

Sit igara nationalistickih lidera bez ikakvih rezultata, sto se ovdje smatra zakonodavnim procesom, intelektualci su trazili da medjunarodni protektorat u stvari nesto uradi. Dzoko Ninkovic je i tu odmah uocio problem. Na jednoj karikaturi bosanski zakonodavci leze na visecoj mrezi. Jedan od njih, citajuci naslov iz novina "Petritsch odlucuje" kaze da bi se mogao naviknuti na ovakav sistem rada. Ja sam siguran da bi se zakonodavci zaista mogli priviknuti,

ali ja necu dozvoliti da se to dogodi. Naime, tipican slucaj su amandmani na zakon o penzijama, koje su strucno eskvirali gotovo svi zakonodavci.

Ja sam odgovoran pred 55 zemalja i medjunarodnih organizacija koje cine Vijece za implementaciju mira, i na koncu poreskim obveznicima u tim zemljama. Ali, to je hladna utjeha za bosanskog gradjanina. Moj argument je da Visoki predstavnik ima vanredne ovlasti u vanrednim vremenima. Prije pet godina Bosna i Hercegovina je bila u ratu. Lideri ove zemlje su Bosnu i Hercegovinu satjerali u pijesak u koji su zaronili svoje glave. Zbog toga je potrebno da se nesto uradi.

Protektorat nije pravi odgovor za ovu zemlju. Bosni i Hercegovini trebaju energicne vodje sa vizijom koja ce ovu zemlju vratiti u Evropu. OHR je tu da bi pomogao takvim liderima koji iskreno zele povesti Bosnu i Hercegovinu tim putem, bez obzira na neizbjeznu borbu sa Evropskom komisijom oko britanskih kobasic ili bosanskih cevapcica. OHR ne moze i nece nametnuti "bratstvo i jedinstvo". Ova zemlja ce jedino funkcionalisati, dozivjeti prosperitet tek onda kada izabrane vodje preuzmu odgovornost i pocnu donositi odluke.

Sada je vrijeme da se glas dâ tim novim liderima, onako kako su to uradili susjadi Bosne i Hercegovine u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Promjene kod susjeda znace da je zavrse na svaka ozbiljna prica o promjeni granica. Odnosno, poigravati se sa mapama isto je sto i igrati se s vatrom.

Zelio bih zavrsnu rijec, ili sliku, dati Dzoki Ninkovicu. Na prvoj od tri slike covjek siri svoje ruke pod svijetlecim suncem u Hrvatskoj. Na drugoj, tri covjeka mutnih ociju trepcu nakon sto je svjetlo upaljeno u tamnoj prostoriji u Jugoslaviji. Posljednja slika prikazuje covjeka kako zapinje u mraku koji predstavlja Bosnu i Hercegovinu, i pita se: "Hoce li ovdje ikad svanuti?"

To, dame i gospodo, ovisi o samim gradjanim Bosne i Hercegovine. Oni mogu napraviti pravi pocetak glasanjem u nedjelju, 11. novembra. OHR, sam ja i medjunarodna zajednica ce sa svoje srane i dalje ciniti sve sto moze kako bi pomogao da svjetlo zasja i u ovoj prekrasnoj i potencijalno prosperitetnoj zemlji.